

Täysistunto

Torstai 16.4.2020 klo 17.16—20.20

4. Muu asia: Valtioneuvoston asetus väliaikaisista poikkeuksista sovellettaessa eräitä vuosilomalain, työaikalain ja työsopimuslain säännöksiä

Muu asia M 16/2020 vp

Valiokunnan mietintö PeVM 13/2020 vp

Ainoa käsittely

Puhemies Matti Vanhanen: Ainoaan käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 4. asia. Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö PeVM 13/2020 vp. Nyt päätetään, onko asetus kumottava. — Perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja Ojala-Niemelä.

Keskustelu

18.43 **Johanna Ojala-Niemelä sd** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Perustuslakivaliokunnasta on valmistunut mietintö valmiuslain nojalla annetusta asetuksesta, joka koskee työsuhteen ehdoista poikkeamista muun muassa sosiaalitoimessa ja terveydenhuollossa. Valiokunta ehdottaa, että asetusta ei kumota.

Kyseessä on siis valmiuslain nojalla annettu niin sanottu soveltamisasetus. Eduskunnalla on tällaisten asetusten suhteen jälkitarkastusoikeus, eli eduskunta päättää, onko asetus kumottava. Asetuksessa on kyse palvelussuhteen ehdoista poikkeamisesta ja irtisanomisoikeuden rajoittamisesta. Asetusta sovelletaan terveydenhuollossa ja sosiaalitoimessa, pelastustoimessa, hätäkeskustoiminnassa sekä poliisitoimessa työskentelevään henkilöstöön. Asetus on käytännössä samansisältöinen kuin aikaisempi valmiuslain nojalla annettu asetus samasta asiasta. Nykyinen asetus on voimassa 13.5.2020 asti.

Vaikka valiokunnan päätösehdotus on, että asetusta ei ole kumottava, oli valiokunnalla kuitenkin jonkin verran kriittistä sanottavaa asetuksesta ja sitä koskevasta perustelumuistioista.

Ensinnäkin perustuslakivaliokunnan aikaisemmin tekemää huomautusta tiettyjen toimienpiteiden tarpeellisuudesta tai välttämättömyydestä ei ollut otettu asianmukaisesti huomioon.

Toiseksi asetuksen soveltamisala on joiltakin osin epäselvä.

Perustuslakivaliokunta pitää myös hyvin tärkeänä, että asetusten perusteluissa on riittävät vaikutusarvioinnit ja tietoa valmiuslain toimivaltuuksien tähänastisesta käytöstä. Lisäksi perustelumuihistiossa tulee eritellä ja perustella nimenomaisesti nyt käsillä olevan soveltamisasetuksen ja siinä valittujen keinojen sekä niiden ajallisen jatkamisen välttämättömyyttä suhteessa valtioneuvoston käytössä olevaan epidemian leviämistä koskevaan tietoon. Perustuslakivaliokunta painottaa, ettei valmiuslain toimivaltuuksia tule ottaa käyttöön kevein perustein tai varmuuden vuoksi ja että valmiuslain toimivaltuudet ovat otettavissa käyttöön nopeastikin.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 55/2020 vp

Lisäksi valiokunta korostaa valmiuslain soveltamiseen liittyviä välttämättömyys- ja oikeasuhtaisuusperiaatteita sekä Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden huomioon ottamista.

Valiokunta tarkastelee välttämättömyyden kannalta myös kysymystä toimivaltuuksien käytön lopettamisesta. Valmiuslain mukaanhan poikkeusolojen päättyessä on valmiuslain soveltaminen lopetettava. Samoin jonkin valmiuslain säännöksen soveltamisedellytyksen lakatessa käyttöönotto- tai jatkamisasetusta on vastaavasti muutettava. Valtioneuvoston on valiokunnan mukaan seurattava tarkkaan valmiuslain ja siinä säädettyjen valtuuksien käytön soveltamisedellytysten täyttymistä sekä soveltamisessa mahdollisesti havaittavia ongelmia.

Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että tulee arvioida myös mahdollisuuksia luopua valmiuslain nojalla annettujen asetusten soveltamisesta. Valiokunta korostaa, että tällaista arviota samoin kuin yksittäisten toimivaltuuksien vaikuttavuuden arviointia varten valtioneuvostolla tulee olla riittävän täsmällinen tilannekuva valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien soveltamisesta myös kunnissa ja yksityisellä sektorilla. — Kiitos.

18.46 Sari Essayah kd: Arvoisa puhemies! Kiitoksia perustuslakivaliokunnan puheenjohtajalle valiokunnan mietinnön esittelystä ja siitä lopputulemasta, että soveltamisasetusta ei kumota vaan sitä jatketaan.

Edellisellä viikolla käsitelimme lähetekeskustelussa näitä asetuksia ja myöskin sitä, missä suhteessa perustuslain näkökulmiin näitä asetuksia tulee soveltaa. On todellakin äärimmäisen tärkeää, että perustuslakivaliokunta on tällä tavalla huolellisesti tätä välttämättömyyttä käynyt läpi, ja niin kuin puheenjohtaja totesi, tilannekuva, oikea ja ajankohtainen tilannekuva, on äärimmäisen tärkeä. Mutta tässä tilanteessa, kun tähän virukseen liittyy paljon myös sellaista, mitä emme vielä tiedä, ja kun tuolta maailmalta koko ajan tulee viestejä esimerkiksi viruksen itämisajasta tai sen säilymisajasta tai siitä tavasta, millä se leviää, koko ajan tulee tarkennettuja ja uusia tietoja, katson, että on varmasti parempi, että me Suomessa nyt esimerkiksi tälläkin asetuksella jatkamme näitä poikkeusoloja ja sitä sääntelyä, mikä siihen liittyy, koska näillä kriittisillä aloilla, mitä tämäkin asetus koskee, todennäköisesti epidemian huippuviikot ovat vielä edessäpäin. Missä laajuudessa joudumme sitten kenties näitä asetuksen antamia mahdollisuuksia soveltamaan, niin ne todellakin on parempi olla ikään kuin siellä varmuudeksi olemassa kuin sitten niin, että me huomaisimme, että nyt meillä ei olekaan mahdollisuutta esimerkiksi terveydenhuoltohenkilökunnan kohdalla saada resursseja lisää tai sitä mahdollisuutta, että erilaisissa työaikajärjestelyissä ja muissa voitaisiin poiketa. Siinä mielessä parempi varautua pahimpaan etenkin, kun on kysymys tällaisesta epidemiasta, jossa on vielä niin paljon sellaista, mitä emme ole perin juuri pystyneet selvittämään.

Kiitoksia valiokunnalle jälleen kerran hyvästä ja ripeästä työstä.

18.48 Iris Suomela vihr: Arvoisa puhemies! Tässä jatketaan nyt niiden toimivaltuuksien käyttöä, joiden kautta niin yksityiset kuin julkiset työnantajat voivat puuttua merkittäväällä tavalla työntekijöiden oikeuksiin: taukoihin, lepoaikoihin, lomiin ja jopa irtisanoutumisiin. Moni näillä aloilla on jo valmiiksi kuormittunut, ja siksi onkin todella tärkeää tietysti, että tässä toimitaan huolellisesti ja kaikki keinot käytetään, jotta saadaan taattua työntekijöiden oikeuksien toteutuminen.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 55/2020 vp

Valmiuslain toimivaltuuksia ei tulekaan ottaa käyttöön kevein perustein eikä varmuuden vuoksi, mutta toisaalta, kuten edustaja Essayahkin toi esiin, ennakointi on ihan välttämätön osa valmiuslakia, ja tämä on nyt huomattu varsinkin työntekijöihin liittyvien toimivaltuuksien käyttöönotossa, koska luonnollisesti väistämättä siinä menee hetki, kun huolellisesti kartoitetaan ensinnäkin, ketkä ovat käytettävissä, käydään läpi kaikki mahdolliset keinot ennen kuin joudutaan puuttumaan näihin työntekijöiden keskeisiin oikeuksiin ja siten tämän tilannekuvan pohjalta suunnitellaan työvuorot toivottavasti pitkälle eteenpäin, koska näissä poikkeusoloissa esimerkiksi lastenhoidon järjestäminen työvuoron ajaksi voi osoittautua hyvinkin haastavaksi. Siten ennakointi on aivan keskeinen osa varsinkin, kun puhutaan tällaisista työnteekoon ja keskeisiin ammattiryhmiin liittyvistä toimivaltuuksista.

Toisaalta meillä on se edellytys, että liikaa ei saa ennakoida, eli tämä vaatii melkoista tasapainottelua sen kanssa, kuinka aikaisin, kuinka laajasti on hyväksyttävää valmiuslain käyttöönotossa ja soveltamisessa ennakoida varsinkin, kun tässä todella annetaan merkittävästi valtaa myös yksityisille työnantajille julkisen vallan taholta.

Tässä todellakin nyt kehitetään aivan uudenlaista tulkintaa siitä, kuinka ajoissa ja mil-laisiin arvioihin nojaten voidaan ennakoida, ja sen tähden olisikin aina hyvä valiokunnan saada mahdollisimman tarkka tilannetieto kentältä siitä, kuinka paljon ollaan saatu ihmisiä töihin jo ihan tavallisten toimivaltuuksien, tavallisten menettelyjen nojalla ja kuinka toden-näköistä on, että ihmisiä joudutaan velvoittamaan töihin, mitkä ovat niitä olosuhteita, jotka johtaisivat siihen, että ihmisten lomiin, lepoaikoihin ja muihin oikeuksiin joudutaan puut-tumaan.

Tänään onkin jo toisen asetuksen yhteydessä nähty varsin perusteellinen ja hyvä perus-telumuistio siinä kohtaa, kun puhuttiin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen rajaami-sesta, ja nyt olisikin hienoa nähdä, että näissä perustelumuistioissa yleisesti ottaen mentäi-siin sellaiseen suuntaan, että aina käydään läpi mahdollisimman tarkasti tilannekuvaa, an-netaan mahdollisimman tarkka ennakkoarvio siitä, minne ollaan menossa, ja sitten käy-dään läpi myös ne haittavaikutukset, ja tämän pohjalta voidaan sitten tehdä sitä ennakoin-tia, sitä oikeudellista punnintaa, mikä on näissä poikkeusoloissa välttämätöntä.

Eli nyt meillä on jo varsin hyviä malleja siitä, miltä näyttää sellainen perustelumuistio, jonka pohjalta on niin helppoa kuin mahdollista päättää, että toimivaltuuksia voidaan poik-keuksellisesti lisätä esimerkiksi työnantajille, ja nyt olisikin hyvä, että mahdollisimman laajasti edettäisiin kohti näitä hyviä käytäntöjä. Näin onkin varsin lyhyessä ajassa tapahtu-nut, ja siitä on tietysti syytä valtioneuvostoa kiittää. Mutta kehittämisen varaa edelleen on, kuten mietinnössä tuodaan esiin, ja nyt olisi syytä jatkaa sitä hyvää kehittämistyötä, jotta saadaan taattua ihmisten perusoikeudet mahdollisimman kattavasti ja perusteellisesti. Tä-sä kuitenkin luodaan ennakkokäytäntöä sen suhteen, miltä näyttää valmiuslain soveltami-nen, ja on tärkeää myös sen tähden toimia todella huolellisesti.

18.52 Työministeri Tuula Haatainen: Arvoisa herra puhemies! Kiitän valiokuntaa hy-västä käsittelystä ja siitä, että asia on käyty perusteellisesti läpi. Valiokunta teki tähän huo-mioita, jotka otetaan sitten huomioon, jos asetuksen voimassaoloa joudutaan epidemiati-lanteen vuoksi jatkamaan uudella asetuksella. On hyvä, että käydään vuoropuhelua myös perustuslakivaliokunnan kanssa. Näitä näkökulmia voidaan hyödyntää sitten myös jatkos-sa.

Siellä todettiin, että tämän asetustekstin mukaan vuosilomia ja työ- ja lepoaikoja koske-vien poikkeusten käyttäminen edellyttää, että se on tarpeen koronavirusepidemian vuoksi,

Pöytäkirjan asiakohta PTK 55/2020 vp

ja että tästä muotoilusta ei valiokunnan mielestä käy riittävästi ilmi se, että muutosten tarkoituksena on nimenomaan turvata terveydenhuollon ja muiden yhteiskunnan keskeisten toimintojen riittävä toimintakyky. Näiden poikkeustoimien välttämättömyyden osalta säätelyn lähtökohta on, että valtuuksien käyttöönotto on mahdollista vain, jos normaalit lain-säädäntökeinot eivät riitä turvaamaan toimintoja.

Toinen huomio täällä oli sitten terveydenhuollon ja sosiaalitoimen osalta, että tehdään tarkemmin selkoa, kun tästä henkilöllisestä soveltamisalasta sitten päätetään, ja että tämä asetuksen perustelumuistiossa kävisi ilmi. Tältä osin selvitystyötä tehdään asianomaisten hallinnonalojen kanssa, eli STM ja sisäministeriö tekevät tätä. Se on nimenomaan siellä, ja se tieto on sieltä sitten saatavissa. STM on jo nykyisellään ohjeistanut asetuksen henkilöllisestä soveltamisalasta.

Sitten oli myös huomio siitä, että olisi tässä perustelumuistiossa hyvä esittää vaikutus-arvioita ja vaihtoehtoisten toimenpiteiden mahdollisuuksia sekä hyöty—haitta-punnintaa. Tässä vaiheessa epidemiaa tämä kaikki, näiden poikkeusmahdollisuuksien käyttö, on ollut hyvin rajallista. Aivan kuten täällä todettiin, tämän asetuksen voimassaolon pysyminen on myös tämän tilanteen ennakoimattomuuden kannalta ihan välttämätöntä, ja nämä asetuksessa käytetyt toimenpiteet ovat valmiuslain mahdollistamia, eli niitä ei muissa tilanteissa muutoin voi käyttää.

Sitten vielä oli huomio, että valiokunta edellytti asetuksen toimivuuden ja voimassaolon edellytysten seuranta. Tähän tullaan järjestämään seuranta asianomaisten hallinnonalojen toimesta. Uskon, että tämä on jo STM:n toimesta käynnistynytkin, koska sen pitää olla siellä, missä tämä toimintakin on.

18.55 Paula Risikko kok: Arvoisa puhemies! Ihan lopuksi tähän, kun ministeri on täällä paikalla ja olen terveysalan ihminen itsekin. Minä olen siis ehdottomasti näiden kannalla, kun vielä korostitte tuossa, että nämä ovat ihan niitä viimesijaisia toimia, että kaikki muut ensin tehdään. Mutta minä olen pohtinut nyt paljon tätä itsekin tuolla sairaanhoitopiirin hallinnossa. Mehän olemme käynnistäneet nyt sen, että leikkaussalista ja leikkausanestesiaa osaavista me koulutamme tehohoitoon väkeä. Kaikkien niiden, jotka nyt pystyvät siirtymään sinne nopsasti, koulutus on nyt jo aloitettu. Mutta mehän tarvitsemme nyt sen lisäksi, että me otamme sieltä sisältä, siirrämme toisiin paikkoihin, myös sinne tilalle väkeä. Me tarvitsemme varahenkilöstöä, me tarvitsemme tämän varahenkilöstön laajentamista, ja sitten me tarvitsemme näitä työvelvoitteita. Todennäköisesti niitä saatetaan joutua käyttämään vielä.

No, tässähän on systeemi se, että näitä työvelvoitteita voi käyttää kaksi viikkoa ja sitten yhden kerran voi uusia sen. Se on varmasti järkevää, ja nämä henkilötahan sijoitetaan vain sellaisille paikoille, missä he pystyvät olemaan. Ja kun on lyhytaikainen se keikka, niin pitää tietysti olla lyhyt se perehdytyskin, koska ei voi koko keikkaa käyttää perehdytykseen.

Nyt minä olen pohtinut kovasti sitä, miten on varauduttu alueilla siihen, että sitä henkilöstöä oikeasti on ja osaavaa henkilöstöä esimerkiksi erikoissairaanhoidon, varsinkin kun väkeä joudutaan siirtämään paikasta toiseen. No, meillä varmasti on varahenkilöstö. Sitten meillä on käytettävissä varmasti juuri eläkkeelle jääneitä. Sitten meillä saattaa olla käytettävissä — siis teoriassa — henkilöitä, jotka ovat toisella alalla, esimerkiksi kaupoissa. He ovat lähteneet terveysalalta, käyneet terveysalan koulutuksen ja sitten menneet toiselle alalle. Nyt voikin käydä niin, että heidät lomautetaan ja he ovat kiinnostuneita tulemaan sille entiselle alalle, mihin ovat kouluttautuneet, eli terveysalalle. Mutta heidän tarvitsevat

Pöytäkirjan asiakohta PTK 55/2020 vp

koulutusta, ja se ei olekaan ihan niin yksinkertaista, että ajatellaan, että no, me perehdytämme nyt sellaisen henkilön, joka on ollut jonkin aikaa pois siltä alalta. Olenkin tekemässä kirjallista kysymystä ministerille siitä, miten varmistetaan, että esimerkiksi terveysalan organisaatioiden ja ammattikorkeakoulujen ja toisen asteen koulutuksen yhteistyönä käynnistettäisiin nyt jo tällainen koulutusohjelma, lyhytaikainen täsmäkoulutus niille, jotka ovat kiinnostuneita osallistumaan sellaisissa tilanteissa, jos tarvitaan.

Me olemme esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirissä nyt tehneet kartoitusta, onko meidän talon ulkopuolella henkilöitä, jotka ovat kiinnostuneita tulemaan takaisin. Me saamme ne selvitykset tässä piakkoin, ja nyt on niin sanottu rekrytointi päällä. Mutta jos tilanne tulee ihan pahaksi, me emme sitten voi käyttää kovin kauaa siihen perehdytykseen, joten minun mielestäni nyt pitäisi jonkinlaista varahenkilöstöpoolia jo kasvattaa, ja siihen tarvittaisiin tällaisia lyhytaikaisia koulutusmuotoja.

Minä toivonkin, kun tunnetusti ministeri Haatainen on myös koulutusmyönteinen henkilö, että olisi joku sellainen pieni kehittämisraha esimerkiksi tällaisen pilotin tekemiseen, joka skaalattaisiin sitten koko Suomeen, koska kun minä nyt olen tehnyt muutamia pistokokeita eri paikkakunnille, niin eipä ole käynnistetty vielä tällaisia koulutuksia. Me olemme kyllä käynnistäneet sairaaloissa ja alkaneet kouluttaa sitä omaa porukkaa siirtymään, mutta emme tällaista, että me olisimme kouluttamassa sitä porukkaa, joka on siellä ulkopuolella. Ja minulla olisi tähän ihan selvä speksi, miten tämä pitäisi hoitaa, mutta me tarvitsisimme siihen mielestäni sellaisen pienen kannustimen, ja minä uskon, että ministeri Haatainen olisi oivallinen ministeri sitä kannustetta antamaan.

19.00 Työministeri Tuula Haatainen (vastauspuheenvuoro): Otan kopin tästä ehdotuksesta — edustaja Risikolla on hyviä ajatuksia, niistä huokuu kyllä se kokemus, mikä on aiemmista työtehtävistä.

Minä olen itsekkin tätä miettinyt, että — tässähän mennään STM:n reviiirille ja sairaanhoitopiireihin ja kuntiin — siellä pitäisi juuri nyt tehdä näitä toimia ennakoivasti jo oman henkilöstön kanssa, ja siellä niitä myös tehdään. Julkisuudessa oli esimerkkinä Finnairin lentohenkilöstö, jossa on — tiedämme — myös sairaanhoitajakoulutuksen saaneita paljon, ja osa heistä on tulossa takaisin, mutta me tiedämme myös, kuinka nopeasti terveydenhuollossa asiat menevät eteenpäin, ja ammattitaito ei pysy yllä, jos niissä työtehtävissä ei ole, ja tällainen täsmäkoulutus olisi tosi paikallaan. Minä otan tämän asian esille. Näitä ideoita on kyllä hyvä nostaa esille joka keskustelussa, jolloin me pystymme sitten turvaamaan terveydenhuollon puolella henkilöstön saatavuuden.

Sitten nämä varahenkilöstöjärjestelyt ja se, että sinne rekrytoitaisiin enemmän ihmisiä: Se on yksi hyvä tapa, jolla myös näitä alan ulkopuolelle siirtyneitä voitaisiin saada ja sitten kouluttaa. Hehän voivat olla sitten sellaisissa perustehtävissä, joista selviytyvät, ja sitten samanaikaisesti siellä työtä tehdessään heitä koulutetaan niihin vaativampiin, koska siellä on erikoistuneita aloja, joissa pitää täsmentää ja pistää ajan tasalle osaamista. Eli tämä on oikein hyvä ajatus, ja otan sen ministeri Anderssonin kanssa esille.

19.01 Paula Risikko kok: Puhemies! Olen pohtinut sitä, että kun on tämä työvelvoite, niin silloinhan pitää myös varmistaa se osaaminen, koska mehän emme voi ketä sattuu pistää mihin sattuu ja terveydenhuollossakin menee niin nopeasti esimerkiksi lääkepuoli. Minä ymmärrän oikein hyvin, ettei ole tarkoituskaan, että ne, jotka työvelvoitetaan, pistetään sitten ihan mihin sattuu, ei tietenkään, se on potilasturvallisuuskysymys, mutta mie-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 55/2020 vp

lestäni potilasturvallisuus edellyttää nyt sitä, että tässä on myös koulutusjärjestelmä mietittynä. Minä olen miettinyt semmoista, että se olisi tällainen koulutus-, opinahjojen ja näitten sote-alan organisaatioiden yhteinen. Se voisi olla viikon—kahden mittainen. Tällä hetkellä tilanne on tietenkin se, että kovin isoja ryhmiä ei voi kouluttaa, ne ovat pienryhmiä. Mutta esimerkiksi tällä hetkellä, kun sairaaloissa odotellaan niitä potilaita, meillä on myöskin sillä lailla, että eivät kaikki hoitajat ole ihan täystyöllistettyjä, joten heitä voisi käyttää siinä kouluttajina myös sitten.

Tässä on aika hyvä areena nyt kyllä ja hyvä mahdollisuus näyttää myöskin Suomen malli tämäntyyppisestä toiminnasta, että meillä polkaistaan heti tämäntyyppinen koulutus. Ja mielelläni autan siinä, koska me olemme jo pohtineet tuolla Etelä-Pohjanmaalla, että me käynnistäisimme tällaisen. Olen vähän selvittänyt sitä, olisiko tällaista kehittämisrahaa. Minä ymmärrän sen, että sen pitää osittain tulla meidän omista rahoistammekin, mutta jos me saisimme sitä tällaisen pilotin tekoa varten. Totta kai se pitäisi skaalata sitten koko yhteiskuntaan, mutta että oltaisiin valmiita siihen. — Kiitos.

Keskustelu päättyi.

Eduskunta päätti perustuslakivaliokunnan ehdotuksen mukaisesti, ettei väliaikaisista poikkeuksista sovellettaessa eräitä vuosilomalain, työaikalain ja työsopimuslain säännöksiä annettua valtioneuvoston asetusta kumota. Asian käsittely päättyi.